

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

СОКИРКО ОЛЕНА СЕРГІЇВНА

УДК 368.9 (477)

**РОЗВИТОК ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ
ТРАНЗИТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Ірпінь – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Університеті державної фіскальної служби України.

Науковий керівник доктор економічних наук, професор,
заслужений економіст України
Барановський Олександр Іванович,
ДВНЗ «Університет банківської справи»,
проректор з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гаманкова Ольга Олексіївна,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені
Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри страхування;

кандидат економічних наук, доцент
Залетов Олександр Миколайович,
Національна комісія, що здійснює
державне регулювання у сфері
ринків фінансових послуг,
член комісії.

Захист відбудеться «19» травня 2016 р. о 16⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 27.855.01 Університету державної фіскальної служби України за адресою: 08201, Київська обл., м. Ірпінь, вул. Садова, 53.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Університету державної фіскальної служби України за адресою: 08201, Київська обл., м. Ірпінь, вул. Університетська, 31.

Автореферат розісланий «15» квітня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Д 27.855.01,
доктор економічних наук, професор

С. В. Онишко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Проблема формування Україною власної парадигми економічного розвитку обумовлює підвищення інтересу до економічних факторів посилення ринкових основ функціонування й розвитку економіки. Звідси виникає необхідність в збільшенні капіталізації наявних і створенні нових для країни фінансових структур, функції яких спрямовано на накопичення, розподіл і перерозподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів. У зв'язку із цим, зростає роль фінансового сектору загалом і особистого страхування зокрема в процесі руху грошового капіталу, який і забезпечує економічне зростання у довгостроковому періоді.

Особисте страхування є важливою складовою національних систем страхового захисту, адже в цій сфері представлено соціально значимі страхові послуги, які стосуються немайнових інтересів громадян, а саме: життя, здоров'я, працездатності і додаткової пенсії. Слід зауважити, що в сфері особистого страхування можуть бути зосереджені значні інвестиційні ресурси, адже, як свідчить зарубіжний досвід, воно акумулює велику частину фінансових ресурсів держав. З його допомогою розвиваються реальний і банківський сектори національних економік, ринок небанківських фінансових послуг.

Втім, ситуація, яка склалася в особистому страхуванні в Україні, є незадовільною внаслідок негативних економічних, політичних і соціальних чинників, що впливають на його розвиток. Вкрай незначними, порівняно з провідними країнами світу, є обсяги валових страхових премій та страхових виплат, інвестиційної діяльності вітчизняних страховиків.

Багатогранна проблематика особистого страхування є предметом дискусій та наукового аналізу багатьох науковців і практиків. Серед зарубіжних учених значний внесок у дослідження теоретичних аспектів особистого страхування зробили В. Абрамов, Д. Бланд, О. Гвозденко, Ф. Коньшин, А. Манес, Н. Нікуліна, Л. Орланюк-Малицька, В. Райхер, Л. Рейтман, Ю. Сплетухов, Т. Федорова, Є. Хандшке, В. Шахов, О. Шихов та ін.

Основні теоретико-методологічні та методично-практичні засади становлення і розвитку особистого страхування знайшли своє відображення у працях відомих вітчизняних учених-економістів М. Александрової, Т. Артюх, О. Барановського, В. Бігдаша, О. Вовчак, О. Гаманкової, Л. Горбач, Т. Говорушко, В. Базилевича, Н. Долгошеї, Ю. Дьячкової, О. Заруби, О. Залетова, О. Кашенко, Л. Корчевської, М. Клапківа, Н. Машиної, М. Мниха, С. Осадця, В. Плиси, Т. Ротової, Л. Стожок, Н. Ткаченко, Я. Шумелди, К. Шелехова, Т. Яворської та ін.

Відаючи належне високому фаховому рівню наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, які сформувавали вагомий теоретико-методологічний базис у сфері особистого страхування, ряд наукових і практичних проблем залишаються недостатньо вивченими. Так, на сьогодні бракує комплексних досліджень, присвячених особистому страхуванню і його розвитку, незначна увага приділяється характеристиці всіх його складових. Ось чому

основоположні принципи регулювання, функціонування та методи організації, стратегічні цілі й пріоритети якісного розвитку системи особистого страхування становлять значний науковий інтерес.

Значущість і логічна незавершеність досліджень проблематики особистого страхування зумовлюють актуальність теми дисертації, визначають її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано як складову частину науково-дослідної теми «Фінансові важелі соціально-економічного зростання України та її регіонів» (номер державної реєстрації 0107U004128), у межах якої автором визначені напрями розвитку особистого страхування та підвищення забезпечення рівня страхового захисту населення в умовах транзитивної економіки України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних засад особистого страхування, розробка методичних підходів та обґрунтування практичних рекомендацій щодо його розвитку в Україні.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- визначити еволюцію становлення особистого страхування та навести її періодизацію;
- розкрити економічний зміст понять «особисте страхування» та «ринок особистого страхування» і з'ясувати їх роль у суспільному відтворенні;
- уточнити функції та принципи особистого страхування в умовах транзитивної економіки;
- визначити особливості ринкового вектору розвитку особистого страхування;
- оцінити ефективність функціонування забезпечувальних підсистем вітчизняного ринку особистого страхування;
- здійснити структурний аналіз розвитку особистого страхування в Україні;
- запропонувати напрями адаптації зарубіжного досвіду функціонування особистого страхування до реалій сьогодення в Україні;
- удосконалити методику діагностики залежності між основними інтегральними показниками ринку добровільного особистого страхування з метою визначення його потенціалу;
- обґрунтувати заходи щодо підвищення дієвості розвитку особистого страхування в умовах транзитивної економіки в Україні.

Об'єктом дисертаційного дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі розвитку особистого страхування в умовах транзитивної економіки.

Предмет дослідження – теоретичні засади та практичні аспекти розвитку особистого страхування в умовах транзитивної економіки України.

Методи дослідження. Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань у роботі були застосовані такі методи дослідження: історичної аналогії,

діалектичний та абстрактно-логічний – для уточнення понятійного апарату функціонування особистого страхування, визначення функцій і принципів його організації в умовах транзитивної економіки та особливостей ринкового вектора його розвитку; аналізу, синтезу, індукції, дедукції, системного аналізу, економетричного та економіко-математичного моделювання – для оцінки генезису і стану особистого страхування в Україні, характеристики забезпечувальних підсистем його ринку та для здійснення структурного аналізу вітчизняного особистого страхування, визначення можливостей адаптації окремих елементів зарубіжного досвіду функціонування особистого страхування в Україні.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці зарубіжних і вітчизняних учених, монографії та наукова періодика з питань особистого страхування; законодавчі та нормативно-правові акти з питань страхової діяльності; аналітичні огляди Світового банку, Ліги страхових організацій України; інформаційні Інтернет-ресурси. Використані статистичні дані Державної служби статистики України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Євростату та статистичні дані провідних страховиків і перестраховиків світу.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення, що визначають новизну дослідження, полягають у такому:

удосконалено:

– визначення сутності поняття «особисте страхування», в якому, на відміну від існуючих, увага акцентується на забезпеченні даним видом страхування соціального ефекту завдяки захисту інтересів страхувальників від різного роду ризиків, а також можливості накопичення та зберігання коштів протягом тривалого періоду часу;

тлумачення сутності поняття «ринок особистого страхування», який, на відміну від існуючих підходів, розглядається як єдність специфічної форми економічних відносин, що виникають між суб'єктами страхування, та складної інтегрованої системи компаній зі страхування життя, що взаємодіють між собою та з іншими фінансовими інституціями. Це дозволяє ідентифікувати та спростити сприйняття даного поняття для його використання в страховій термінології;

– обґрунтування і уточнення переліку принципів особистого страхування за допомогою виокремлення серед них, поряд з загальновідомими, таких, як: корисність особистого страхування і його спрямованість на підвищення добробуту громадян та рівня життя населення, а також його функцій, серед яких виділено кредитну і ощадну. Це дає змогу повніше розкрити сутність, особливості та специфіку проведення особистого страхування;

– методичний підхід до діагностики стану ринку добровільного особистого страхування з огляду на визначення залежності валових страхових виплат від валових страхових премій та кількості компаній зі страхування життя, що дозволяє оцінити його потенціал;

дістали подальшого розвитку:

– періодизація еволюції особистого страхування за рахунок виокремлення п'яти періодів його розвитку, які виведено на основі етапів становлення, формування і розвитку страхування, що уможлиблює його систематизацію;

– науково-методичний підхід до визначення характеру кореляційного зв'язку доходів і витрат домогосподарств з валовими страховими преміями та ВВП, що дозволяє з'ясувати причини повільного розвитку сфери особистого страхування і передбачає реалізацію низки заходів для усунення існуючих негативних тенденцій;

– методичні підходи до аналізу структури особистого страхування на основі дослідження часової динаміки його складових, які дозволяють виокремити найбільш динамічні різновиди особистого страхування і виявити негативні чинники, які впливають на розвиток його окремих елементів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання напрацювань автора для подальшого розвитку особистого страхування в умовах транзитивної економіки як на вітчизняному страховому ринку загалом, так і в його окремих інституціях.

Розроблена в роботі методика діагностики залежності валових страхових виплат від валових страхових премій та кількості компаній зі страхування життя, що надає змогу застосування цих показників для аналізу ринку особистого страхування в Україні та побудови багатofакторної економетричної моделі його розвитку, збільшити чисті страхові премії зі страхування життя та страхування від нещасних випадків, впроваджено у практичну діяльність ПрАТ СК «Юпітер Вієнна Іншуранс Груп» (довідка № 1319.1 від 5.05.2015 р.).

Розроблені автором методичні підходи до збільшення страхових премій на національному ринку особистого страхування на основі дослідження досвіду європейських країн з огляду на виявлення кореляційного зв'язку доходів та витрат домогосподарств із валовими страховими преміями та ВВП, що надає можливість стимулювати його розвиток в умовах інтеграції України до ЄС, були застосовані в компанії «Страхова група ТАС» (довідка № 50100/7620/1 від 29.12.2014 р.).

Окремі результати дисертації використовуються у навчальному процесі Національного університету державної податкової служби України при розробці навчально-методичних комплексів з дисциплін «Страхові послуги» та «Страхування» (довідка № 562/01-12 від 02.03.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею. Усі наукові результати, викладені у дисертаційному дослідженні та наведені в опублікованих працях, отримані автором особисто. Внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, відображено у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати наукового дослідження апробовані на 8 міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Наукові дослідження – теорія та експеримент» (м. Полтава, 2007); «Теорія і практика економіки і підприємництва» (м. Алушта, 2007 і 2008); «Особливості фінансово-бюджетного регулювання соціально-

економічного розвитку регіону» (м. Чернівці 2007); «Бюджетно-податкова політика: проблеми та перспективи розвитку» (м. Ірпінь, 2008); «Фінансова політика в контексті глобальних перетворень суспільного розвитку» (м. Ірпінь, 2011), «Сучасні проблеми економіки» (м. Київ, 2012), «Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України» (м. Ірпінь, 2015).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 16 наукових праць загальним обсягом 4,17 др. арк., з них: 8 – у наукових фахових виданнях; 2 статті у наукових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз; 8 – в інших виданнях. Обсяг наукових праць, що належить особисто автору, становить 2,87 др. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 237 сторінок. Основний обсяг роботи викладено на 197 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 15 таблиць, 12 рисунків, 14 додатків, розміщених на 19 сторінках. Список використаних джерел налічує 202 найменування, що розміщені на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, висвітлено їх апробацію.

У **розділі 1 «Теоретичні засади розвитку особистого страхування»** досліджено еволюцію становлення особистого страхування, розкрито його економічний зміст, уточнено його функції та принципи в умовах транзитивної економіки, а також виявлено особливості ринкового вектора розвитку особистого страхування.

На підставі проведеного аналізу встановлено, що розвиток інституту страхування мав тривалий та складний характер, якому притаманно три етапи, а саме: становлення, формування, розвиток. Кожен із етапів супроводжувався започаткуванням одного чи/або кількох видів страхування, що активізувало потребу в його систематизації. Тому виявлення еволюції страхування дало можливість узагальнити та здійснити періодизацію особистого страхування (табл. 1).

Вивчення та узагальнення концептуальних основ особистого страхування дало можливість уточнити економічну сутність понять «особисте страхування», «риннок особистого страхування» та дефініції «транзитивна економіка». Серед учених-економістів відсутнє єдине трактування сутності особистого страхування. Так, одні вчені стверджують, що воно є подібним до соціального страхування, інші – ототожнюють його із особовим страхуванням, а деякі дають неповне його визначення та характеризують у звуженому форматі. У контексті цього в роботі запропоновано власне трактування поняття «особисте страхування» як виду страхування, об'єктом захисту якого є життя, здоров'я, працездатність та додаткова пенсія громадян (страхувальників, застрахованих, вигодонабувачів), що забезпечує підвищення їх загального добробуту,

характеризується соціальним ефектом та регламентується згідно з чинним законодавством.

Таблиця 1

Періодизація розвитку особистого страхування

№п/п	Періоди розвитку	Характеристика періодів
1.	I період – (період «гостювання»)	Характеризується виникненням інституту страхування, створенням так званих інституцій «гостювання», що дозволяли захищати інтереси громадян не лише на території своєї держави, а і за її межами. З розвитком торгівлі цю форму було трансформовано і на державному рівні виникли закони, що гарантували недоторканість кожному окремому громадянину. Зокрема згодом в Римській імперії було створено так звані «колегії», членами яких були навіть раби з дозволу своїх хазяїв. В даних інституціях формувалась загальна каса, з якої у випадку смерті одного з членів, видавалася грошова сума на покриття витрат на поховання.
2.	II період – середньовічний період	Поява особистого страхування в Київській Русі пов'язана з пам'яткою стародавнього права – «Руська правда», яка дає цікаву інформацію про законодавство X–XI ст. Велике значення мають норми, які стосуються матеріального відшкодування збитків общиною у випадку вбивства. Разом з тим даний період характерний тим, що у Європі було створено гільдії, де зв'язок між її членами був тіснішим, а ніж у римських колегіях. Особисте страхування в гільдіях передбачало виплату допомоги у випадку смерті, хвороби, інвалідності. При настанні смерті допомога виплачувалася на поховання та на підтримку вдів і сиріт. Допомога хворим передбачалася при тяжких, невиліковних хворобах.
3.	III період – (епоха «Відродження»)	Характеризується розвитком не лише страхування життя, а і ін. видів особистого страхування, зокрема страхуванням на випадок смерті і страхуванням на випадок втрати працездатності. Поштовх для цього дав розвиток поезії, мистецтва, живопису, будівництва і ін. видів людської культури на той час. У результаті чого людське життя, здоров'я та працездатність почали цінуватись більше. Особисте страхування було законодавчо закріплено на рівні держави.
4.	IV період – капіталістичний період	Створено страхову компанію «Еквітебль», яка почала страхувати життя людей, використовуючи у своїй діяльності статистичні дані та дані таблиці смертності. Водночас в інших країнах Європи (Німеччина, Франція, Італія) почали створюватися страхові компанії, які займались як ризиковим страхуванням, так і страхуванням життя. Це дало поштовх для розвитку страхових компаній в ін. країнах світу і Європи. Так, в Україні було створено «Перше взаємне товариство страхування життя» із правлінням спочатку у Харкові, а потім у Києві.
5.	V період – сучасний період	Характеризується значною кількістю компаній зі страхування життя, що пропонують широкий спектр надання послуг на сучасному вітчизняному страховому ринку та обумовлюють перевищення пропозицій послуг над їх попитом. Існує законодавчо-нормативне забезпечення, яке є основним підґрунтям функціонування сфери особистого страхування та уповноважений орган пруденційного нагляду. Вітчизняний ринок особистого страхування представлений значною кількістю іноземних страховиків.

*Джерело: складено автором

Критичний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових доробків довели потребу у систематизації різновидів особистого страхування в контексті його класифікаційних ознак, що дає можливість уникнути невизначеності у виокремленні його основних видів. Зважаючи на це у роботі виокремлено такі його соціально значущі різновиди, як страхування життя, медичне страхування, страхування від нещасних випадків і добровільне пенсійне страхування.

Поглиблене вивчення широкого переліку функцій і принципів особистого страхування дозволяє їх уточнити та виявити специфіку прояву. У зв'язку з цим

у роботі було виокремлено резервну, інвестиційну, компенсаційну, ощадну, кредитну і захисну функції, що більш повно характеризують особисте страхування та забезпечують належний процес його проведення. А до принципів особистого страхування віднесено – вигідність (корисність особистого страхування), забезпечення добробуту страхувальника (вигодонабувача), підвищення рівня життя населення, кожен з яких тією чи іншою мірою враховує особливість особистого страхування, специфіку проведення та процес його функціонування в умовах сьогодення.

З огляду на сучасний етап розвитку сфери особистого страхування виникає потреба в уточненні такої дефініції як «транзитивна економіка». Під цим поняттям розуміємо нинішній період розвитку України, економіка якої переходить на умови внутрішнього спільного ринку Євросоюзу. Як відомо, існують дві форми транзитивних економік – революційна і реформістська. Для України характерна реформістська форма. Інтеграція України в європейський простір вимагає докорінних перетворень у різних сферах економіки країни. В першу чергу, – це підняття рівня соціальних стандартів для громадян України та рівня їх соціального захисту і приведення у відповідність до європейських вимог. Зауважимо, що до ознак транзитивності економіки віднесено такі: низький рівень життя населення, нестабільна політична ситуація, скорочення виробництва і зупинка збиткових державних підприємств, нестабільний курс національної грошової одиниці, нестача фінансових коштів у державних підприємств, коливання або зниження макроекономічних показників тощо.

Розвиток особистого страхування важливо розглядати в контексті конкретизації поняття «ринку особистого страхування», який характеризується, з одного боку, як специфічна форма економічних відносин, що виникають між суб'єктами страхування з приводу надання страхового захисту, який пов'язаний з життям, здоров'ям і додатковою пенсією громадян, та купівлею-продажем страхових продуктів, а також формуванням і використанням фондів грошових коштів з виплатою страхового відшкодування в майбутньому. З іншого боку, він є складною інтегрованою системою компаній зі страхування життя, що взаємодіють між собою та з іншими фінансовими інституціями.

У роботі визначено перелік ключових чинників, що впливають на розвиток ринку особистого страхування, які доцільно об'єднати в такі групи, як: політичні, економічні, соціальні та психологічні, що уможливило їх узагальнення та упорядкування. До чинників, що перешкоджають належному розвитку цього ринку, відносяться: низькі доходи населення, неінформованість громадян, високі страхові тарифи, недовіра до страховиків.

У розділі 2 «Сучасний стан розвитку особистого страхування в Україні» визначено основні етапи розвитку особистого страхування в Україні, виявлено чинники впливу на нього; проведено оцінку забезпечувальних підсистем вітчизняного ринку особистого страхування та його сегментів.

Аналіз вітчизняного ринку особистого страхування впродовж 2002–2014 рр. виявив ключові особливості його функціонування, на підставі яких були визначені екзогенні (макрорівень) і ендогенні (мікрорівень) чинники впливу на

функціонування і розвиток особистого страхування в Україні. До екзогенних запропоновано віднести такі показники, як ВВП, доходи населення, середньомісячні фінансові ресурси одного домогосподарства, середньомісячні витрати на одне домогосподарство, курс валюти, девальвація гривні. До ендогенних – кадрову політику, цінову політику, спектр послуг страховиків, сукупність та склад страхових резервів тощо.

На основі економіко-математичного моделювання здійснені оцінка обсягу і структури страхових резервів, а також прогнозування їх обсягу на короткострокову перспективу. Так, у 2016 р. їх прогнозне значення з ймовірністю 95 % досягне близько 1 400 млн грн із урахуванням інфляції, що свідчить про стійку тенденцію до зростання.

З'ясовані кількісні характеристики зв'язку між валовими страховими преміями в особистому страхуванні, доходами населення та ВВП представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка валових страхових премій з добровільного особистого страхування, ВВП та доходів населення протягом 2001–2014 рр., млн грн

Роки (x)	ВВП ($x_{i1} \times 10^{-5}$)	Доходи населення ($x_{i2} \times 10^{-5}$)	Валові страхові премії ($y_i \times 10^{-2}$)
2001	2,042	1,579	2,148
2002	2,258	1,851	2,815
2003	2,673	2,157	3,682
2004	3,451	2,742	4,146
2005	4,415	3,814	5,201
2006	5,442	4,721	7,234
2007	7,207	6,233	10,212
2008	9,5	8,464	14,513
2009	9,133	8,981	14,423
2010	10,825	10,081	16,791
2011	13,02	12,51	23,291
2012	14,112	14,072	27,918
2013	14,65	15,487	36,271
2014	15,667	15,310	32,90

*Джерело: розраховано автором

Як свідчать дані табл. 2, що варіації валових страхових премій на 93,5 % визначаються приростами ВВП, а вплив неврахованих чинників становить 6,5 %. Валові страхові премії також лінійно залежать і від доходів населення при впливі неврахованих чинників 4,5 %. За такого типу залежностей відносна частка валових страхових премій у витратах населення не могла істотно зрости, а тому за останні 15 років це зростання було в межах 0,14–0,2 %.

Підтвердженням цьому є лінійна економетрична модель, яка описується рівнянням:

$$\hat{y}_i = -487(\text{млн грн}) + 2,355 \times 10^{-3} \times x_{i1} (\text{млн грн}) \quad (1)$$

де: $\hat{y}_i$ – оцінене значення валових страхових премій у i -му році; x_{i1} – обсяг ВВП.

З огляду на екзогенні чинники впливу на ринок особистого страхування, які було виокремлено вище, з'ясовано, що значний інтерес представляє зв'язок між надходженнями валових страхових премій (добровільне особисте страхування), середньомісячних витрат на одне домогосподарство та середньомісячних фінансових ресурсів одного домогосподарства (табл. 3).

Таблиця 3

Середньомісячні фінансові ресурси одного домогосподарства (x_{i4}), середньомісячні витрати на одне домогосподарство (x_{i3}) та валові страхові премії з (добровільного особистого страхування) (y_i) у період 2001–2014 рр.

Роки	Середньомісячні витрати на одне домогосподарство (x_{i3}) (грн)	Середньомісячні фінансові ресурси одного домогосподарства (x_{i4}) (грн)	Валові страхові премії, ($y_i \times 10^{-2}$) (млн грн)
2001	607	520,8	2,148
2002	658,3	608,1	2,815
2003	736,8	708,6	3,682
2004	903,5	911,8	4,146
2005	1229,4	1321,4	5,201
2006	1442,8	1611,7	7,234
2007	1722	2012,1	10,212
2008	2590,4	2892,8	14,513
2009	2754,1	3015,3	14,423
2010	3072,7	3469,1	16,79
2011	3456	3841,7	23,29
2012	3591,8	4134,2	27,918
2013	3814	4454,2	36,271
2014	4048,9	4563,3	32,29

*Джерело: розраховано автором

У результаті проведеної оцінки на основі даних, наведених у табл. 3, з'ясовано, що середньомісячні витрати на одне домогосподарство (x_{i3}) на 99,8 % визначаються середньомісячними фінансовими ресурсами. Ця обставина дозволяє розкрити лише характер кореляційного зв'язку між валовими страховими преміями та середньомісячними ресурсами одного домогосподарства. Зазначимо, що при збільшенні середньомісячних ресурсів з 1 000 грн до 1 500 грн валові страхові премії зростають у 1,34 рази, а у випадку зростання з 2 000 грн до 3 000 грн – у 2,02 рази. Зауважимо, що в бідних родинах на добровільне особисте страхування немає грошових ресурсів.

На основі дослідження часової динаміки залежності валових страхових премій від середньомісячних ресурсів одного домогосподарства виявлено, що таку залежність визначає квадратична економетрична модель зростання, за якою швидкість зростання середньомісячних фінансових ресурсів одного

домогосподарства збільшується, чим більше збільшуються абсолютні значення середньомісячних витрат. Це пояснюється тим, що при незначних середніх ресурсах більшість українців не мають достатньо коштів на укладання договорів добровільного особистого страхування.

Разом з тим характер їх часової динаміки описується квадратичною трендовою моделлю, за якою щорічні прирости ресурсів з часом спадають, а тому після 2016 р. абсолютні значення цих ресурсів почнуть зменшуватись. А тому, здійснена оцінка дає підстави стверджувати, що добровільне особисте страхування в житті пересічного громадянина відіграє незначну роль.

У роботі також досліджено часову динаміку окремих видів особистого страхування та проведено їх оцінку (рис. 1).

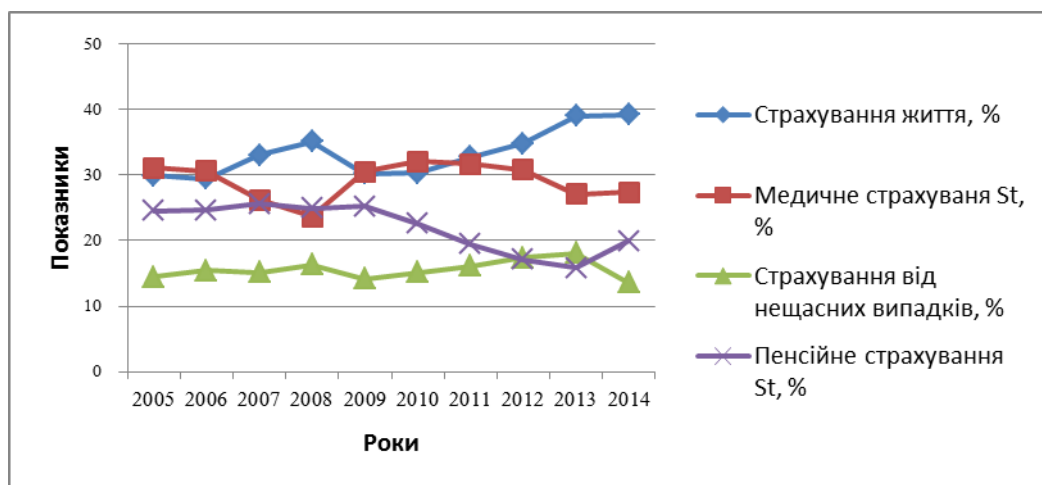

Рис. 1. Динаміка структури видів особистого страхування

*Джерело: побудовано автором

Зменшення частки медичного страхування та добровільного пенсійного страхування зумовлено такими чинниками, як: недоліки у сфері медичного страхування, низькі доходи населення, високі страхові тарифи, необізнаність населення та його пасивність до страхування тощо. Проте, з часом, відбувається незначне зростання частки страхування життя та страхування від нещасних випадків, що свідчить про збільшення темпів зростання валових страхових премій з цих видів особистого страхування.

Водночас у роботі здійснено оцінку часової динаміки валових страхових премій з особистого страхування у 2005–2014 рр. (для кожного сегмента особистого страхування) вони описуються такими рівняннями:

$$\hat{y}_{1t}(\%) = 28,3 + 0,920 \times t \quad (2)$$

$$\hat{y}_{2t}(\%) = 29,64 + 0,0983 \times t \quad (3)$$

$$\hat{y}_{3t}(\%) = 14,90 + 0,1253 \times t \quad (4)$$

$$\hat{y}_{4t}(\%) = 27,46 + 0,999 \times t \quad (5)$$

де: $\hat{y}_{1t}$ – страхування життя; $\hat{y}_{2t}$ – медичне страхування; $\hat{y}_{3t}$ – страхування від нещасних випадків; $\hat{y}_{4t}$ – добровільне пенсійне страхування; $t = 1 \dots 10$ (2005–2014 рр.).

Отриманий результат підтверджує кореляцію всіх видів особистого страхування. З'ясовано, що тенденції зменшення частки медичного страхування та зростання частки страхування життя є протилежними до ситуації, що склалася в розвинених європейських країнах. Причиною цього є недоліки медичного страхування в Україні. Натомість зменшення частки добровільного пенсійного страхування, як і медичного страхування, зумовлене істотно меншими темпами зростання їх валових страхових премій, порівняно з темпами зростання премій зі страхування життя і страхування від нещасних випадків. Як і в медичному страхуванні причиною цього є невідповідність доходів населення ціні страховим продуктам, що пропонуються на вітчизняному ринку страхування. Крім того, встановлено характер часової динаміки кожного сегмента ринку особистого страхування в Україні. Дані результати отримано на основі побудови економетричних моделей кожного сегмента особистого страхування, що із задовільною точністю описують стан особистого страхування в Україні і свідчать, що у цій сфері за 15 років не відбулось істотних змін.

У розділі 3 «Напрями розвитку особистого страхування в Україні» вивчено зарубіжний досвід провідних країн світу з урахуванням адаптації його окремих елементів до умов сьогодення в Україні; розроблено методику діагностики залежності між основними інтегральними показниками функціонування ринку добровільного особистого страхування та запропоновано шляхи розвитку особистого страхування в умовах транзитивної економіки.

У процесі оцінки зарубіжного досвіду було проаналізовано і оцінено розвиток сфери особистого страхування в країнах ЄС. Розраховано такі показники, як ВВП і страхові премії на душу населення, страхові премії до ВВП (%) (табл. 4).

Дані табл. 4 свідчать про те, що валові страхові премії, що припадають на душу населення як у країнах ЄС, так і в Україні, є квадратичною функцією аналогічних показників ВВП на душу населення. Тому валові страхові премії на душу населення зростають швидше, ніж ВВП на душу населення. Зазначимо, що в країнах ЄС, де на душу населення припадає менше 5 тис. євро валових премій з добровільного особистого страхування, цей вид страхування відіграє в економіці другорядну роль.

Для кожної країни ЄС побудована окрема економіко-математична модель, що характеризує добровільне особисте страхування. Так, для більшості країн ЄС характерна лінійна економіко-математична модель, коли валові страхові премії пропорційні ВВП. У таких країнах на душу населення припадає 2,2–3,5 тис. євро страхових премій. Проте, для Німеччини та Австрії характерна нелінійна регресивна модель, коли валові страхові премії зростають повільніше, ніж ВВП. Тобто, коливання ВВП не впливають на розвиток сфери особистого страхування.

Країни Східної Європи досягнуть теперішнього рівня добровільного особистого страхування у країнах Західної Європи через кілька десятків років. З

огляду на те, що у Великобританії, Німеччині, Франції, Австрії ВВП на душу населення становить понад 10 тис. євро, ринок особистого страхування має високий потенціал.

Таблиця 4

Стан добровільного особистого страхування в країнах ЄС і Україні у 2001–2014 рр.

Країни	Показники			
	ВВП на душу населення, тис євро	Валові страхові премії на душу населення, тис євро	Валові страхові премії до ВВП, %	Середній темп приросту валових страхових премій, %
Великобританія	28,9	3,45	12,4	1,76
Німеччина	30	2,17	6,93	2,36
Австрія	24,8	2,04	5,85	2,18
Франція	31,7	3,23	9,83	2,81
Швеція	38,5	2,92	7,58	3,53
Італія	28,3	2,3	8,09	2,31
Польща	9,29	0,36	3,83	4,86
Чехія	14,6	0,57	3,9	6,08
Словаччина	12,3	0,38	3,18	5,34
Болгарія	4,64	0,11	2,26	4,81
Естонія	10,5	0,32	2,97	6,73
Угорщина	9,61	0,3	3,17	4,1
Латвія	7,82	0,14	1,8	3,38
Румунія	6,42	0,11	1,63	3,63
Україна	2,73	0,05	2,13	3,23

*Джерело: розраховано автором

Для постсоціалістичних країн, а саме Польщі та Латвії характерна прогресивна нелінійна модель, тому у них розвиток сфери особистого страхування відбувається швидкими темпами. За таких умов, доречною буде адаптація практики функціонування особистого страхування цих країн в Україні.

Для України також характерна лінійна економіко-математична модель, що зумовлено вкрай низьким рівнем ВВП на душу населення (2,7 тис. євро). У нашій державі на душу населення припадає близько 50 євро валових страхових премій з добровільного особистого страхування, що свідчить про його нерозвиненість.

В дисертаційному дослідженні побудовано багатофакторну економетричну модель зв'язку страхових виплат (y_i) з валовими страховими преміями (x_{1i}) та кількістю компаній зі страхування життя (x_{2i}) за період 2001–2014 рр. (табл. 5).

Багатофакторна економетрична модель описується рівнянням:

$$\hat{y}_i(\text{млн грн}) = 66,4(\text{млн грн}) + 0,3941 \times x_{1i}(\text{млн грн}) - 0,483 \times x_{2i}(\text{млн грн/од.}) \quad (6)$$

де: $\hat{y}_i$ – оцінені значення страхових виплат в i -му році;

x_{1i} – значення валових страхових премій із добровільного особистого страхування; x_{2i} – кількість компаній зі страхування життя в цьому ж році.

Ця модель використовувалася для оцінки ринку особистого страхування в Україні, а не з метою прогнозу. Оцінка ринку особистого страхування здійснена

на прикладі компаній зі страхування життя, яка дає підстави стверджувати, що їх кількість неістотно впливає на обсяг страхових виплат, оскільки лише незначний відсоток відносно багатих громадян користуються їх послугами. Натомість незадовільний стан ринку добровільного особистого страхування зумовлюється бідністю, необізнаністю та пасивністю основної частини населення України.

Таблиця 5

Параметри багатofакторної економетричної моделі страхових виплат (y_i), валових страхових премій з добровільного особистого страхування (x_{1i}) і кількості компаній зі страхування життя (x_{2i}) за період 2001–2014 рр. (млн грн)

Роки	($y_i \times 10^{-2}$), млн грн	($x_{1i} \times 10^{-2}$), млн грн	($x_{2i} \times 0,1$), одиниць
2001	1,2	2,15	0,5
2002	1,5	2,82	3,0
2003	1,82	3,68	3,0
2004	2,00	4,15	4,5
2005	2,69	5,2	5,0
2006	3,09	7,23	5,5
2007	4,23	10,21	6,5
2008	5,86	14,51	5,5
2009	7,03	14,42	7,2
2010	7,97	16,79	6,7
2011	9,28	23,29	6,4
2012	10,14	27,92	6,2
2013	14,92	36,27	6,2
2014	13,57	32,90	5,7

Джерело: розраховано автором

На підставі проведеного аналізу функціонування особистого страхування в роботі виокремлені недоліки шляхом їх групування. До першої групи віднесено проблеми, які існують на рівні страхових компаній (невелика кількість кваліфікованих працівників, відсутність страхових продуктів для незабезпечених верств населення, низька поінформованість потенційних страхувальників, зловживання страховиків (невелика кількість «класичних» страхових компаній). До другої, – які виникають на рівні страхувальників (недовіра до страхових компаній, низькі доходи населення, менталітет громадян). До третьої – законодавчо-нормативне забезпечення особистого страхування (неповнота і суперечливість норм чинного законодавства).

Розв'язання зазначених завдань особистого страхування вбачаємо в створенні: Фонду гарантування виплат у галузі страхування життя, Комітету у справах захисту інтересів страхувальників та Поштового страхового фонду. Доцільною є адаптація окремих елементів зарубіжного досвіду у сфері особистого страхування: 1) збільшення кількості страхових посередників, які будуть провадити свою діяльність з підвищення обізнаності населення шляхом проведення семінарів, тренінгів, круглих столів тощо та сприяти поширенню інформації про особисте страхування через засоби масової інформації (досвід Польщі); 2) використання мережі поштових відділень для надання послуг з добровільного особистого страхування, кошти від чого акумулюватимуться в

Поштовому страховому фондi з їх подальшим перерозподiлом на кредитнi ресурси та iнвестицiї у реальний сектор економiки (досвiд Японiї); 3) орієнтацiя на моделi розвитку страхових ринкiв Польщi або Латвiї, що дозволить суттєво збiльшити валовi страховi премiї з особистого страхування в Україні, допоможе розкрити його потенцiал.

ВИСНОВКИ

У дисертацiї здiйснено теоретичне узагальнення i запропоновано розв'язання наукового завдання щодо поглиблення теоретичних засад особистого страхування, розробки методичних пiдходiв та обґрунтування практичних рекомендацiй щодо його розвитку в Україні. За результатами дослiдження сформовано висновки теоретичного, методичного i практичного характеру, якi полягають у такому.

1. Для об'єктивного вiдображення сутностi еволюцiї сфери особистого страхування за допомогою методу iсторичної аналогiї запропоновано її перiодизацiю шляхом виокремлення перiодiв (перiод «гостювання», середньовiчний, «епоха Вiдродження», капiталiстичний та сучасний), що дає можливiсть його поглибленого дослiдження на етапах становлення, формування та розвитку.

2. Пiд особистим страхуванням слiд розумiти вид страхування, об'єктом захисту якого є життя, здоров'я, працездатнiсть та додаткова пенсiя громадян (страхувальникiв, застрахованих, вигодонабувачiв), що забезпечує пiдвищення їх загального добробуту, характеризується соцiальним ефектом i регламентується згiдно з чинним законодавством. Воно захищає iнтереси громадян вiд ризикiв, якi неможливо спрогнозувати протягом їх життя, та реалiзує функцiю заощадження та накопичення коштiв.

Разом з тим удосконалено тлумачення поняття «риниок особистого страхування», яке слiд розумiти з одного боку, як специфiчну форму економiчних вiдносин, що виникають мiж суб'єктами страхування з надання страхового захисту, який пов'язаний з життям, здоров'ям i додатковою пенсiєю громадян, а також з купiвлею-продажем страхових продуктiв, формуванням i використанням фондiв грошових коштiв (резервiв) з майбутньою виплатою страхового вiдшкодування (страхової суми, викупної суми); з iншого – складну iнтегровану систему компанiй зi страхування життя, якi взаємодiють мiж собою та з iншими фiнансовими iнституцiями. Чинники, якi впливають на розвиток ринку особистого страхування, подiляються на: полiтичнi, економiчнi, соцiальнi та психологiчнi.

3. Аналiз функцiй страхування загалом дозволив виокремити такi специфiчнi функцiї особистого страхування, як кредитну i ощадну, що бiльш повно характеризують особисте страхування та забезпечують належний процес його проведення. Перелiк принципiв особистого страхування, поряд з вiдомими, необхідно доповнити такими, як кориснiсть, забезпечення добробуту страхувальникiв, пiдвищення рiвня життя населення. Кожний iз принципiв

особистого страхування враховує його особливість, специфіку проведення та процес функціонування в умовах сьогодення.

4. Вивчення ринкового вектора розвитку особистого страхування дало змогу з'ясувати, що Україна де-юре є країною з ринковою економікою, а де-факто має ознаки транзитивної економіки (низький рівень життя населення, нестабільна політична ситуація, скорочення виробництва і зупинка збиткових державних підприємств, нестабільний курс національної грошової одиниці, нестача грошових коштів на підприємствах, коливання або зниження макроекономічних показників). Для України характерна реформістська форма транзитивної економіки, що вимагає докорінних перетворень у різних сферах економіки країни. В першу чергу, – це підняття рівня соціальних стандартів для громадян України та рівня їх соціального захисту і приведення у відповідність до європейських вимог. Тому уточнено дефініцію «транзитивна економіка» з урахуванням нинішнього періоду розвитку України, економіка якої переходить на умови внутрішнього спільного ринку Євросоюзу.

5. Встановлення наявності кореляційних зв'язків між валовими страховими преміями, доходами та витратами домогосподарств дає підстави стверджувати, що повільність розвитку особистого страхування зумовлена низьким темпом зростання доходів домогосподарств. Тобто, валові страхові премії лінійно залежать від ВВП, доходів і витрат домогосподарств. У короткостроковій перспективі істотне підвищення доходів населення є неможливим, а тому особисте страхування буде відігравати в економіці країни незначну роль.

6. Часова динаміка видів особистого страхування у 2005–2014 рр. описується адекватними лінійними функціями. При цьому частки страхування життя та страхування від нещасних випадків невинно зростали, а добровільного пенсійного та медичного страхування – зменшувалися. Тобто, страхування життя стало провідним сегментом особистого страхування. Проте, зміна пріоритетів між сегментами не означає, що особисте страхування розвивається належним чином. Воно й дотепер не є вагомим джерелом інвестицій в економіку України.

7. Розроблена методика діагностики залежності страхових виплат від валових страхових премій та кількості компаній зі страхування життя дає можливість застосовувати ці показники та запропоновану багатофакторну економетричну модель його розвитку для аналізу ринку особистого страхування в Україні. Дана модель свідчить про те, що варіації страхових виплат визначаються варіаціями валових страхових премій. Натомість кількість компаній зі страхування життя істотно не впливає на страхові премії і виплати. Залежність же кількості страховиків від середньомісячних фінансових ресурсів на одне домогосподарство виражається регресивною квадратичною економетричною моделлю. Розрахунки, здійснені на основі економетричної багатофакторної моделі, свідчать про високий рівень монополізації ринку особистого страхування.

8. Вбачається доцільним використання в Україні таких елементів зарубіжного досвіду в сфері особистого страхування: 1) збільшення кількості страхових посередників для поширення інформації про особисте страхування та

підвищення рівня обізнаності населення; 2) залучення мережі поштових відділень до надання послуг з добровільного особистого страхування, кошти від чого будуть надходити до Поштового страхового фонду з подальшим перерозподілом їх на кредитні ресурси та інвестиції у різні сфери реального сектору економіки країни, що дозволить збільшити рівень інвестиційних ресурсів всередині країни, покращить інвестиційний клімат та реалізуватиме потенціал особистого страхування.

9. Напрямами розвитку сфери особистого страхування мають бути: 1) збільшення рівня захисту населення шляхом поетапного зростання його доходів за допомогою альтернативних джерел фінансування та комплексного проведення реформ у різних сферах національної економіки; 2) впровадження системи ліцензування діяльності страхових і перестрахових брокерів (страхових посередників), а також проведення стажування працівників страховиків з особистого страхування у розвинених країнах Європи; 3) розробка нових страхових продуктів, які будуть максимально наближені до сучасного споживача, що реалізовуватимуться через супермаркети, що значно спростить процедуру їх реалізації; 4) створення Фонду гарантування виплат у галузі страхування життя, а також уповноваженого органу захисту прав страхувальників, який буде захищати їх інтереси у спірних питаннях. Зазначене підвищить рівень довіри населення до сфери особистого страхування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Сокирко О. С. Характеристика суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення: функціонування та проблеми діяльності / О. С. Сокирко // Науковий вісник : зб. наук. праць. – Національний університет ДПС України. – 2006. – № 3 (34). – С. 62–67. (0,5 д.а.)
2. Сокирко О. С. Проблеми розвитку страхування життя в Україні / О. С. Сокирко // Науковий вісник : зб. наук. праць. – Хмельницький національний університет. – 2007. – № 6. – С. 64–67. (0,4 д.а.)
3. Сокирко О. С. Деякі елементи забезпечуючих систем ринку особистого страхування / В. О. Клименко, О. С. Сокирко // Вісник Національного університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1(10). – С. 316–319. (0,45 д.а., особ. внесок – 0,3 д.а.: проаналізовано та оцінено основні забезпечувальні підсистеми ринку особистого страхування).
4. Сокирко О. С. Розвиток особистого страхування: проблеми та шляхи вирішення / В. О. Клименко, О. С. Сокирко // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2012. – № 3(55). – С. 254–260. (0,45 д.а., особ. внесок – 0,3 д.а. : проаналізовано і визначено основні проблеми та шляхи вирішення сфери особистого страхування).
5. Сокирко О. С. Сегментація ринку особистого страхування на сучасному етапі / В. О. Клименко, О. С. Сокирко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України [Електронне фахове видання]. – 2012. – № 2. – С. 168–172. – Режим доступу:

<http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/znps/index.html>. (0,4 д.а., особ. внесок – 0,3 д.а. : проаналізовано та оцінено основні сегменти ринку особистого страхування).

6. Сокирко О. С. Актуальні проблеми теоретичних аспектів особистого страхування / О. С. Сокирко // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 4(20). – С. 154–158. (0,3 д.а.)

У наукових фахових виданнях, включених до наукометричних баз:

7. Сокирко О. С. Дослідження характеру функціональних зв'язків між основними інтегральними показниками ринку добровільного особистого страхування в Україні / В. О. Клименко, О. С. Сокирко // Бізнес Інформ. – 2013. – № 11. – С. 75–80. (0,68 д.а., особ. внесок – 0,5 д.а.: здійснено оцінку характеру основних інтегральних показників ринку добровільного особистого страхування).

8. Сокирко О. С. Розвиток ринку страхових послуг: зарубіжний досвід і українські реалії / М. О. Кужелєв, О. С. Сокирко // Актуальні проблеми економіки : наук. екон. журн. / Нац. акад. упр. – Київ: – 2015. – № 9. – С. 365–371. (0,54 д.а., особ. внесок – 0,27 д.а.: проаналізовано й узагальнено зарубіжний досвід сфери особистого страхування).

У інших виданнях:

9. Сокирко О. С. Проблеми розвитку страхування життя в Україні / О. С. Сокирко // [«Наукові дослідження – теорія та експеримент»] : III Міжнародна науково-практична конференція (м. Полтава, 14–16 травня, 2007 р.). – С. 24–26. (0,09 д.а.).

10. Сокирко О. С. Необхідність взаємовідносин між банками та страховиками в умовах ринкових перетворень / О. С. Сокирко // [«Теорія і практика економіки і підприємництва»] : IV Міжнародна науково-практична конференція (м. Алушта, 10–12 травня, 2007 р.). – Сімферополь. – 2007. – С. 138. (0,045 д.а.).

11. Сокирко О. С. Розвиток процесів у сфері медичного страхування: проблеми та шляхи вирішення / О. С. Сокирко // [«Особливості фінансово-бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку регіону»] : Міжнародна науково-практична конференція (м. Чернівці, 8–9 жовтня, 2007 р.). – С. 100–101 (0,09 д.а.).

12. Сокирко О. С. Перспективи розвитку особистого страхування на сучасному етапі / О. С. Сокирко // [«Теорія і практика економіки і підприємництва»] : V Міжнародна науково-практична конференція (м. Алушта, 10–12 травня, 2007 р.) : зб. пр. – Сімферополь, 2007. – С. 90–91. (0,045 д.а.).

13. Сокирко О. С. Підходи до моделювання ринку добровільного особистого страхування / В. О. Клименко, О. С. Сокирко // [«Фінансова політика в контексті глобальних перетворень суспільного розвитку»] : Міжнародна науково-практична конференція (м. Ірпінь 23–24 березня, 2011 р.). – С. 112. (0,045 д.а., особ. внесок – здійснено аналіз ринку особистого страхування).

14. Сокирко О. С. Відповідність стану ринку добровільного особистого страхування України європейському рівню / В. О. Клименко, О. С. Сокирко // [«Сучасні проблеми економіки»] : III Міжнародна науково-практична

конференція – К.: НАУ, 2012. – С. 34 (0,045 д.а., особ. внесок – здійснено аналіз зарубіжного досвіду сфери особистого страхування).

15. Сокирко О. С. Особливості сегментації ринку особистого страхування на сучасному етапі / В. О. Клименко, О. С. Сокирко // [«Роль фінансово-кредитного механізму у розвитку економіки країни»] : XXIII Міжнародна науково-практична конференція (м. Львів, 1–2 березня, 2013 р.) : Зб. пр. – Львів, 2013. – С. 45 (0,045 д.а., особ. внесок – зроблено аналіз сегментів особистого страхування в Україні).

16. Сокирко О. С. Проблеми оподаткування діяльності страхових компаній в умовах фінансової кризи / М. О. Кужелєв, О. С. Сокирко // [«Бюджетно-податкова політика та регіональний розвиток України»] : Міжнародна науково-практична конференція (м. Ірпінь). – Ірпінь. – 2015. – С. 255. (0,045 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Сокирко О. С. Розвиток особистого страхування в умовах транзитивної економіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2016.

У дисертації поглиблено теоретичні засади сфери особистого страхування в умовах транзитивної економіки і запропоновано практичні рекомендації щодо усунення існуючих недоліків. Уточнено тлумачення поняття «особисте страхування», уточнено його функції і принципи організації, які дали можливість розкрити сутність, особливості та специфіку проведення особистого страхування. Вивчено ринковий вектор розвитку особистого страхування. Проаналізовано розвиток особистого страхування та проведено оцінку його стану, визначено недоліки в цій сфері.

На основі методу кореляційно-регресивного аналізу оцінено динаміку сегментів особистого страхування. Вивчено зарубіжний досвід особистого страхування на прикладі країн ЄС, США, Японії та ін. Запропоновано адаптацію окремих елементів зарубіжного досвіду особистого страхування в Україні. Розроблено багатофакторну економетричну модель для оцінки особистого страхування та запропоновано шляхи його розвитку. Натомість вбачається доцільним використання в Україні таких елементів зарубіжного досвіду в сфері особистого страхування як збільшення кількості страхових посередників для поширення інформації про особисте страхування та підвищення рівня обізнаності населення, залучення мережі поштових відділень до надання послуг з добровільного особистого страхування, кошти від чого будуть надходити до Поштового страхового фонду з подальшим перерозподілом їх на кредитні ресурси та інвестиції у різні сфери реального сектору економіки країни, що дозволить збільшити рівень інвестиційних ресурсів всередині країни, покращить інвестиційний клімат та реалізуватиме потенціал особистого страхування.

Ключові слова: страхування, особисте страхування, ринок особистого страхування, транзитивна економіка.

АННОТАЦИЯ

Сокирко Е. С. Развитие личного страхования в условиях транзитивной экономики. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Университет государственной фискальной службы Украины, Ирпень, 2016.

В диссертации углублены теоретические основы личного страхования в условиях транзитивной экономики и предложены практические рекомендации по устранению существующих недостатков. Уточнено понятие «личное страхование», определены его функции и принципы организации, которые позволили раскрыть сущность, особенности и специфику проведения личного страхования. Изучен рыночный вектор развития личного страхования. Проведен анализ развития личного страхования и сделана оценка его состояния, определены недостатки в этой сфере.

На основе метода корреляционно-регрессионного анализа оценена динамика сегментов личного страхования, определены адекватные функциональные зависимости между среднемесячными доходами одного домохозяйства, ВВП и валовыми страховыми премиями; установлен характер временной динамики ресурсов и доходов домохозяйств. Установлено, что снижение темпов роста доходов домохозяйств привело к замедлению развития сферы личного страхования.

На основе оценки временной динамики сегментов личного страхования сделан вывод о низкой эффективности пенсионного страхования и отсутствии положительных сдвигов в области медицинского страхования. Это позволило установить, что страховые компании в сфере личного страхования недостаточно эффективно работают с потенциальными страхователями с низким уровнем доходов.

Изучен зарубежный опыт личного страхования на примере стран ЕС, США, Японии и др. На основе корреляционно-регрессионного анализа определено значение ВВП на душу населения, при превышении которого личное страхование играет в экономике страны значительную роль. Проведен сравнительный анализ работы компаний по личному страхованию в Украине и странах ЕС.

Разработана эконометрическая модель сферы личного страхования и предложены пути его развития. Сформулированы предложения для адаптации ряда элементов зарубежного опыта в условиях украинских реалий, что предоставит достаточно возможностей для более динамичного развития сферы личного страхования.

Ключевые слова: страхование, личное страхование, рынок личного страхования, транзитивная экономика.

ANNOTATION

Sokyrko O. Development of the individual insurance market in conditions of the transition economies. – Manuscript.

Dissertation for a candidate's degree of Economic Sciences, Speciality 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – University of the state fiscal service of Ukraine, Irpin, 2016.

The dissertation deals with a research of economic content of individual insurance development; the functions and principles of individual insurance in the conditions of transitive economies are determined; the vector of individual insurance market's development is researched. A number of deficiencies in the sphere of personal insurance are identified. A genesis of individual insurance is studied and today's individual insurance condition is determined.

Based on simple LSM and exponential smoothing statistics method, the structural analysis of the sphere of individual insurance is made. The foreign experience of individual insurance on example of the EU, USA, Japan and other countries are researched and a number of elements to be implemented in the Ukrainian realities are defined. An econometric model of the development of individual insurance is built and the ways of development are defined.

Keywords: individual insurance, insurance service, individual insurance market, transitive economies, econometric model.

Підписано до друку 12.04.2016 року. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Друк офсетний.
Друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.
Зам. № ___
Видруковано в Університеті державної фіскальної
служби України
08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31